

12.11.2022

EU vil forny sin rolle i Afrika, men snubler i den koloniale arv

EU's Global Gateway er ikke nok til at genoprette forholdet til skeptiske afrikanske lande - europæiske magthavere bliver også nødt til at forstå verden set fra afrikanernes perspektiv.

Skrevet af

Rasmus Egmont Foss

📞 +4561106288

✉️ rasmus@thinkeuropa.dk

"Europa er en have," begyndte Josep Borrell sin nu famøse tale til morgendagens diplomater på et akademi i Brugge d. 13. oktober.

Men udenfor Europas polerede paradis "er det meste af resten af verden en jungle, og junglen kan invadere haven," advarede den 75-årige spanier, EU's udenrigschef, før han fuldendte billedet med en opsang til den unge generation i sit publikum:

"Gartnerne må tage til junglen. Europæere skal være langt mere engagerede med resten af verden. For ellers vil resten af verden invadere os."

Billedet af en gråhåret europæer, der prædiker om kontinentets exceptionalisme og den barbariske virkelighed udenfor, er ikke skønt. Fra alle vinkler har anklager om racisme og koloniale klichéer da også haglet ned over udenrigschefen lige siden.

Men polemikken om Borrells kejtede ordvalg er interessant, fordi udtalelsen på én side afspejler EU's nye strategi for at genvinde indflydelse, særligt i Afrika, under navnet *Global Gateway* – og samtidig er talen et eksempel på, hvordan Europa til tider spænder ben for sig selv i sin tilgang til nabokontinentet mod syd.

Den krasse kritik, som Borrell modtog, efter han udråbte omverdenen til en uregerlig jungle, overraskede udenrigschefen selv. Alene dét viser, at centrale europæiske magthavere fortsat mangler en forståelse af, hvordan en stor del af afrikanere ser på Europa – nemlig som en slags neo-kolonialister, der kun engagerer sig i deres politik for egen vindings skyld, ikke ulig, hvad vi ofte beskylder Kina, Rusland og USA for.

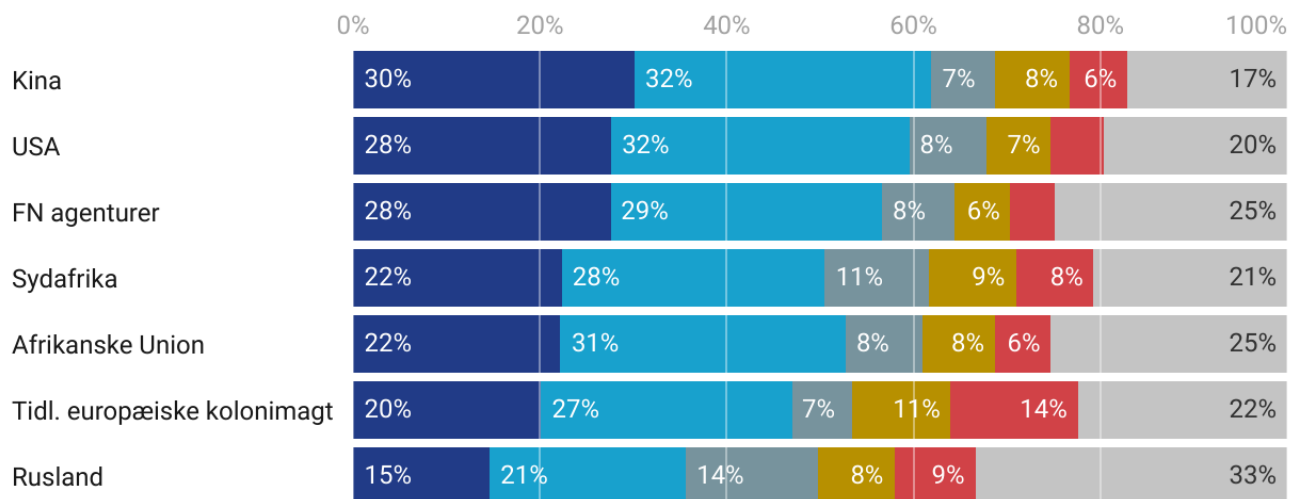
Og hvad har vi så lært af 2022? Om noget bør realpolitikken genkomst i år minde os om at anskue os selv og vores geopolitiske ageren fra andres synspunkter, før vi kan forstå verden og vores plads i den.

For ligesom vi europæere i disse måneder er besatte af at forskanse vores privilegier med protektionisme under banneret 'strategisk autonomi', er afrikanske ledere også optaget af at finde den rette balance mellem Kina og Rusland, USA og EU, der hjælper dem til at løse egne udfordringer. Og her må vi sande, at sympatien ikke altid lander hos de gamle europæiske kolonimagter, der til stadighed beskyldes for at have forårsaget lokale problemer.

Afrikanere ser kritisk på tidligere europæiske kolonimagter

Tal fra Afrobarometers måling (2021) på spørgsmålet: 'Do you think that the economic and political influence of each of the following on your country is mostly positive, mostly negative, or haven't you heard enough to say?' Tidligere europæiske kolonimagter er fx Storbritannien, Frankrig eller Portugal

■ Meget positivt ■ Delvist positivt ■ Hverken positivt eller negativt ■ Delvist negativt ■ Meget negativt ■ Ved ikke

På basis af 34 lande i Afrika: Angola, Benin, Burkina Faso, Cabo Verde, Cameroon, Côte d'Ivoire, Eswatini, Gabon, Gambia, Guinea, Lesotho, Liberia, Mali, Mauritius, Morocco, Mozambique, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone, South Africa, Sudan, Tanzania, Togo, Tunisia, Zambia, Zimbabwe. Tallene for Rusland inkluderer ikke samtlige lande.

Grafik: Tænk tanken EUROPA • Kilde: Afrobarometer R8 2019/2021 • Lavet med Datawrapper

Afrikanere er skeptiske overfor EU's nye strategi

Europæiske ledere har længe anerkendt behovet for en ny strategi bag EU's forhold til Afrika. Med Ursula von der Leyen i spidsen har Europa-Kommissionen indtil videre sat pengene på *Global Gateway*, et storstilet investeringsprogram på 300 milliarder euro over fem år, der skal støtte udvikling af infrastruktur indenfor sundhed, energi, transport, uddannelse og den digitale sektor.

De penge er især tiltænkt Afrika, der skal modtage mindst halvdelen. Charles Michel, præsidenten for Det Europæiske Råd, har udråbt det til "en ny alliance mellem Afrika og Europa", og Emmanuel Macron kalder det til en "New Deal med Afrika."

300 milliarder euro lyder vidtløftigt. Realiteten er mere jordbunden. En stor del af midlerne er hverken nye eller klar til at skydes afsted. 135 af de 300 mia. euro skaffes

fra private investeringer gennem en garanti fra EU på "blot" 21 mia. euro. Og dele af puljen er gamle midler i ny forklædning, da Global Gateway også er en fælles paraply for eksisterende programmer under EU's kappe, herunder penge fra Den Europæiske Investeringsbank, budgettet samt fra medlemslandenes bilaterale puljer.

De prægtige løfter blev da også køligt modtaget, både i Afrika og blandt afrikanske iagttagere i Europa. Som en etiopisk direktør fra European Centre for Development Policy Management tørt konkluderede i Financial Times: "Jeg tror, der er en smule mere begejstring for det her fra europæisk side end fra afrikansk side. EU er en vigtig partner for det afrikanske kontinent, men det er ikke længere den primære eller vigtigste partner."

De 54 lande på tværs af 30 millioner km² bakser med vidt forskellige udfordringer, men flere går igen: Mange steder er i disse måneder plaget af høje priser på hvede og stegeolie, eftervirkninger fra COVID-19, en katastrofal tørke på Afrikas Horn og islamistisk terror. På længere sigt trykker presset fra en stor befolkningsvækst, udbredt fattigdom og faretruende klimaforandringer.

På det bagtæppe må afrikanske stater navigere i en usikker verden, hvor frontlinjerne igen tegnes skarpere op. Sjældent ser de en klar interesse i at vælge side. Og interesseforskellen mellem de enkelte lande og Den Afrikanske Union som helhed kan være stor, fx på energi- og fødevarepolitik.

Det har været tydeligt flere gange i årets løb. Først i sommer, da Macky Sall, lederen af den Afrikanske Union, rasede mod EU for at forværre kontinentets fødevarekrise med sanktioner, der ifølge Sall fordyrer gødning, energi og hvede i Afrika. Og senest igen 12. oktober, da 19 afrikanske stater (ud af 35 i alt) udeblev fra en FN-resolution imod Ruslands annektering af østukrainske regioner, herunder Algeriet, Sydafrika, Tanzania og Etiopien.

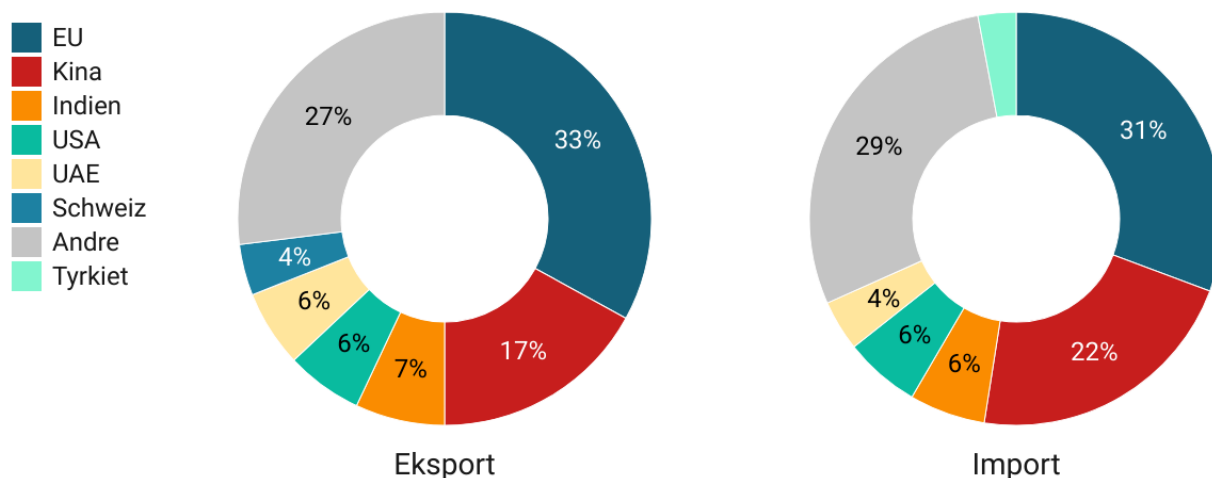
Som Afrika-journalisten Oscar Rothstein skrev i Politiken 27. september: "Det, der kan ligne putinisme, er som regel blot politisk pragmatisme".

Vesten vågner til dåd

Europa er fortsat Afrikas største handelspartner: I 2020 aftog EU knap en tredjedel af kontinentets eksport mod Kinas 17%, og europæiske lande sidder sammenlagt på mere end halvdelen af beholdningen af direkte investeringer (FDI) i Afrika.

Europa er stadig Afrikas største handelspartner

Afrikas eksport og import, 2020

Grafik: Tænk tanken EUROPA • Kilde: UNCTAD • Lavet med Datawrapper

Men Kinas indflydelse har været støt voksende de seneste årtier. Gennem sit *Belt and Road Initiative* har Kina og dets statslige udviklingsbanker ydet lån til enorme investeringer i infrastruktur i afrikanske lande.

Samhandlen mellem Kina og flere afrikanske stater er mangedoblet som resultat, særligt med råvarelande som Sydafrika, Angola og DRC. I 2021 tog handelen mellem Kina og Afrika endnu et dragespring med en vækst på hele 35%, især på grund af en større kinesisk eksport.

Fortsætter udviklingen, overhaler kineserne snart Europa, hvis handel med Afrika ikke er vokset det seneste årti.

Den udsigt skræmmer europæere såvel som amerikanerne. De frygter en fremtid, hvor Vesten er sat uden for indflydelse, både geopolitisk og for dets virksomheder, mens hvert fjerde menneske på Jorden bor i Afrika, og kontinentet bliver den globale økonomis nye vækstmotor.

Efter et årti i kinesernes tegn viser EU og USA nu igen større strategisk interesse for Afrika. Global Gateway ses som et direkte modsvar til Kinas pendant. "Det er et ægte alternativ," sagde Von der Leyen ligeud ved præsentationen i december 2021. Investeringerne går fx til vaccineproduktion, energinet og internetkabler.

I USA afholder Det Hvide Hus nu sit første topmøde med Afrika i otte år. Også Joe Bidens regering har annonceret en frisk Afrika-strategi i år, døbt *Prosper Africa*.

Tilsammen skal det og Global Gateway udgøre rygraden i G7s nye *Partnership for Global Infrastructure and Investment* præsenteret i juni.

Fælles for USA og Europas nye planer er, at de primært vil rejse penge fra private investorer frem for at suge fra statskasserne. "Vi vil mobilisere den private sektor for at sikre hurtig handling," udtalte G7-lederne i deres commune efter mødet i juni. Eller som Præsident Joe Biden sagde om det nye partnerskab: "Det her er ikke bistand eller velgørenhed. Det er en investering, som vil give et udbytte for alle."

Vestlige ledere udlægger initiativerne som en win-win. "Vi vil vise, at denne strategi kan møde lokale behov, tackle globale udfordringer og samtidig komme EU til gode," sagde Von der Leyen om Global Gateway sidste år.

Men dertil øjner vestlige stater også muligheden for at få adgang til vigtige ressourcer, som Kina i dag sidder tungt på, herunder mineraler til den grønne omstilling. Ifølge Financial Times rummer den afrikanske jord en tredjedel af alle de mineraler, der skal ligge til grund for den grønne omstilling. Endelig har Europa en konkret interesse i at begrænse antallet af migranter.

Fælles interesser?

Den nye satsning fra EU og USA falder sammen med et vigende engagement fra kinesisk side. De seneste år er Kinas långivning kraftigt reduceret, fra 28,4 mia. dollar på sin top i 2016 til blot 1,9 mia. dollar i 2020.

Det skyldes til dels, at stater som Angola, Etiopien og Zambia har opbygget så stor gæld, at de nu har problemer med at betale pengene tilbage efter coronakrisen. Kun i få tilfælde har Kina været villige til at eftergive gælden. I stedet har de i enkelte situationer krævet udvidet kontrol med for eksempel havne, som de har finansieret.

Afrikanske stater er nervøse for den form for sårbarhed overfor kinesisk indflydelse. Og mange er blevet pinligt bevidste om bagsiden af medaljen ved Kinas støtte. Da Kenya gik til valg i august, var kinesernes kontroversielle rolle i hjertet af debatten. Her går 3 procent af landets BNP på at service gælden til Kina. Mere end 85 procent af befolkningen mener, staten har lånt for mange penge af Kina.

I sin udenrigspolitiske offensiv over for afrikanske lande sælger Kina sig på at være et alternativ til Vesten. De tilbyder en succesfuld udviklingsmodel, som også virker i Afrika, siger de.

På den måde bestøver de indtrykket af et interesse- og værdifællesskab mellem verdens udviklingslande. Langt hen ad vejen deler de også synspunkter: I FN-regi har afrikanske lande stemmet langt mere overens med Kina end med USA og EU siden 1970'erne. Kina arbejder aktivt på at styrke de bånd, fx gennem sit *Friends of the Global Development Initiative*, der har høj prioritet for styret og indtil videre har støttet fra omkring 100 lande.

Med Kina undgår afrikanske lande en partner, der i betingelse for bistand og investeringer stiller skrappe – eller direkte formynderiske – krav til demokrati, menneskerettigheder, korruption og retsstatsprincipper, modsat europæiske lande. Det hjælper heller ikke, at Europas ledere beder Afrika om øget klimaindsats, når de knap har bidraget til at forårsage krisen. Alt i alt betyder det, at store dele af befolkningerne i afrikanske lande ser mere positivt på Kina end Europe som vist i figuren ovenfor.

Også i det lys giver de fornærmede reaktioner til Josep Borrells tale d. 12. oktober god mening. De dækker over kløfter, som Europa ikke kan overvinde på den korte bane – og som kræver en anerkendelse af, at vi ikke altid kan regne med støtte fra hele Afrika i kommende globale kriser.